

במבט ראשון

מאת ג. ב.

א. אל ראש ההר¹

שם הספר צריך לרמוז על תוכנו. יעל גיבורת הספר, שעוזבת את הארץ ומצטרפת להוריה שירדו לארה"ב תגיע לראש ההר "גם אם נגזר לצאת לגלות". מהו "ראש ההר" מה מהותו לא ברור כל צרכו, אך אפשר לשער כי הכוונה לחיות בארץ ולמימוש עצמי בה. הספר כתוב במגמתיות מובהקת. אינך משתכנע כי יש למהברת סיפור מקורי, מעניין לספר. אתה חש כי היא רוצה לטפל בבעיה אקטואלית, לעשות למען מניעת ירידה והיא מלבישה על רעיון זה סיפור. בכך אין פסול, הפגם הוא בכך שהיא מגייסת למען הרעיון נשק כבד מדי ורב מדי.

תמצית הסיפור: רם נשוי לורד ואב לשני ילדים, צבר שהוריו חלוצים מושבניקים "רוצה להגשים את רצונותי להיות איש העולם, לעשות דברים גדולים". רם שנלחם במלחמת יום-הכיפורים היה פטריוט ושינה את עורו. שרגא אביו הטיף מוסר לבנו והשמיע באוזניו דברים קשים, אך תגובתו של רם אינה נמסרת, הוא אשתו ובנו נוסעים לארה"ב. יעל, בתם, נשארת בארץ זמן קצר בלבד, בסופו של דבר גם היא עולה למטוס, מתוך תקווה, שלא באה לידי ביטוי מפורש, שאולי תצליח להחזיר גם את ההורים לארץ. הסיפור פשוט, אך למען הגברת התודעה הציונית-ישראלית גוייסו דברים רבים: פוגרומים בעיירה ב-1981, בפסח; בריחה ונדודים ביערות של משפחה ומות סבתה בדרך. מובא סיפור הבילויים, והפלמ"ח ועולי-הגרדום, וסיפור ילדי מעלות, והתפוצצות בכיכר ציון בירושלים; כשנוסעים למושב עוברים ליד אזור התעשייה של לוד ומשתוללת שם שריפה, היא לא אימננטית לסיפור, אך היא דרושה כדי שזקנה תספר כי גויים שתויים הציתו אש בעיירה וכיבוה בדליים. עלילה מקבילה בסיפור היא פעילותה של יעל בקטמונים, כמתנדבת לטפל בילדים. יתכן שנושא זה בא כדי להכין את סיפור אהבתה ליוסי בן הקטמונים, אך הגישה לבעיה נראית לי מוטעית.

1. ציונה פלד, אל ראש ההר, איורים: סול בסקין, מלוא, 1982, 111 עמ'.

הקטמונים של סוף שנות השבעים עדיין חד-צדדיים בעיני המחברת, כאילו שום דבר לא נשתנה מאז ימיהם הראשונים. הקטמונים מיוצגים ע"י משפחה מרובת-ילדים ושני ילדיה נתונים לפטרונות של יעל. האם מבקשת "תעשי מהם שלא יצאו שיכורים כמו האבא שלהם הממזר ושלא יצאו בטלנים כמו יוסי" (18). חברתה של יעל, נירה, מספרת כי "העוזרת שלנו מקטמון... אין אשה יותר נפלאה ממנה ובעלה... קסם של אנשים, מגדלים ששה ילדים, כל־כך מסודר אצלם בדי-רה" (16).

החסות של מבוגרים ונערים על קטמון אמנם בחלקה עדיין תוספת. אך בשנות השמונים הקטמונים שונים לחלוטין: שיכורים, עוזרת-בית, יוסי פושע, צעיר בטלן הם תמונה חד-צדדית, ועלולה להתקבל תמונת-מציאות מסולפת ובעצם היותה כזאת הרי נוגדת את המגמה החינוכית של ציונה פלד. לציונה פלד מגמה חינוכית והדרך היא ז'ורנליסטית, הדגמה טובה למגמה זו של המחברת מבוטאת בפסקה הבאה: "אין לסמוך על השמועה בלבד וצריך להיזהר גם מן הטלויזיה: אפשר לקבל מן הכתבות שלה רושם מסולף" (17). ועוד הערה אחת: יש בספר יותר מדי קלישאות שדופות, למשל דברי המורה מירה "צריך ללמוד גם להיות בן-אדם", רעיונות, היגדים מסוג זה מרובים בספר ובעת הקריאה נדמה כי כבר קראתים פעמים הרבה. הנושאים שמעלה ציונה פלד אכן כואבים ואף כי טיפלו בהם הרבה — בישראל השניה הרבה מאד, ובנושא הירידה פחות — יש מקום ליצירות ספרותיות נוספות שאלה נושאייהם. אם הם יוגשו כפרי של שאר-רוח, ודאי יזכו לברכה של הקורא הצעיר והמבוגר.

ב. עוג הגדול ועוג הקטן

"עוג" הנו סיפור הגזמה ומבטא היטב את הז'נר הזה. תרצה תשייך את "עוג" לסיפור דמיוני, או אליגורי בכל מקרה תצדק. המסר הראשי בסיפור הוא: אל תשנה את דמותך העצמית, מוטיב זה נפוץ ונכתב עליו לא מעט בסיפורת הן בנוסח ריאלי והן בנוסח דמיוני. יש בספר מסר חינוכי מוסווה ומוגש בעדינות. ואף-על-פי כן אין הספר משכנע. בעיקר משום שהילד הקורא — ועל-פי צורתו של הספר הוא הנמען — אינו מצוייד במושגים הדרושים כדי להבין את העוקץ שבסיפור. האלוזיות אינן נתפסות, ומשמעותן של ההגזמות (ואלה מוגזמות...) אינן נתפסות ולכן מסופ־קני אם ילד ירד לסוף דעתו של המחבר.

אלא מאי? זהו סיפור-מעשיה שרבים כמותו וילדים הרי נהנים מקריאה בז'נר זה. גם אם אין חידוש בנושא ובסגנון, הילדים לא יחושו בכך, יקראו וייהנו ודיינו בכך.

2. עוג הגדול ועוג הקטן, כתב: יעקב שביט, ציורים: עמוס קינן, עס־עובד, 1982, עמ' 22.

סיפור קצר, מבחינת זמן העלילה, על התנגשות בין קיבוץ "מולדת" לבין מושב נטפטיטל, שבעמק. העילה להתנגשות — שטח קרקע שכל צד טוען שהוא בעליו, דבר שקורה אצל חקלאים. הסכסוך נסתיים בטוב, "מישהו הוציא בקבוק יין שהוכן לכבוד חתימת ההסכם", והסכם זה נחתם בעקבות עירונתה של זרבבלה, גיבורת הסיפור, ש"גילתה" במקרה ספר כחול של סבא, ודפדפה בו... ומצאה כתוב על העברת שטח המריבה ל"מולדת".

לסוף הסיפור הגענו בפרק העשרים ותשעה מתוך שלושים ואחד הפרקים שבספר, בפרקים שקדמו לפרק זה נרמזו הסכסוך, ועיקר העלילה מרוכזת בחיי ילדים שבמגר כזה זרבבלה וסביבה דמויות משנה: דגנית, ילדה בת-גילה; חן — הנער ששבה את לבה, והדוד נחום ומירה המורה שביניהם יחסי חברות הדוקים. במרכז הסיפור זרבבלה, נכדתה של זרבבל ממיסדי 'מולדת', נערה נבונה, עצמאית, תבונתה עולה על רקע המתרחש בביתה, בבית-הספר, ובעיקר על רקע הסכסוך של בני היישובים השכנים שמדביקים באיבתם את הצעירים.

יעל רוזמן מספרת על ההתרחשויות בנחת, בלי רגעי מתח גבוהים, אבל בשטף שמעורר רצון להמשיך בקריאה. היא נאמנה למציאות ואינה משזרת "מתיחות" כדי לתבל את המסופר. אפילו "מבצע רובינזון" בפרק "בתוך הסבך", שריח דמיון והרפתקה נודף ממנו, גם הוא ריאלי, סביר ומעורר אימון. הטיפוסים שמביאה המספרת בספרה סימפטיים ומייצגים אנשים חיוביים ביש-אל שרוח של אבותיהם החלוצים דבקה בחלקו גם בהם. העיצוב של הספר נאה ומתאים יותר לתלמידי הכיתות הבינוניות, אף כי הגיבורים הם ילדים בגיל ההת-גרות, והם אולי הנמענים של יעל רוזמן.

פרבוס⁴

ד.

סיפור-ידוי של אם המספרת על ילדותה, התנהגותה, יחסיה עם הוריה, חבריה, והעיקר: זכרונות על קשריה עם פרבוס, יצור דמיוני אשר סייע לה ברגעי משבר וחרדה.

הרעיון לעמת את ההווה של אשה-אם עם העבר הרחוק בהיותה ילדה — רעיון זה מקובל עליי ויכול לעורר עניין רב אצל הקוראים הצעירים, כי ילדים מעוניינים לשמוע מפי הוריהם הרבה, ככל האפשר, על תקופת ילדותם. אך המבנה של הספר

3. יעל רוזמן, הכל בגללים, ציירה: ליאורה טוית, מסדה, 1982, עמ' מנוקד.

4. ריבה דותן, פרבוס, אירורים: אבנר כץ, ספרית פועלים, תשמ"ב 1982, מנוקד, עמ' 29.

מכביד על הקורא משום שהוא מוגש בזיגוגים של הווה ועבר ; דמויות הרבה עולות וצפות ומעורבות בסיפור וקשה במקצת לעקוב אחרי המסופר. אילו היה מבנה הסיפור שונה — מחולק לפרקים לפי תקופות — כי אז היה ודאי נתפס ביתר קלות, לפיכך יש להמליץ על הספר רק לפני ילד-קורא אינטליגנטי, האוירים של אבנר כץ לא דיברו אל לבי.

ה. שלושה בבומל⁵

ספרו של ג'רוס ק. ג'רום, 'שלושה בבומל', ודאי יתקבל ברצון על-ידי חסידיו של סופר אנגלי זה, כי הרי ספרו הראשון 'שלושה בסירה אחת' (והרביעי הכלב) אישיר רושם עז על קוראיו. גם בספר זה יוצאת השלישיה למסע והיא רכובה על אופניים כשפני הרוכבים לגרמניה.

יש במסע תקלות אך אינן עוצרי נשימה. יש בסיפור תיאורי הווי של הגרמנים ובהם הרבה הומור ולא מעט לגלוג.

לדוגמא: השיעור בספרות אנגלית בבית ספר אחד והלעג על ניתוח השיר: "אבל אני רוצה שתספרו במלים שלכם, אתם יודעים שאנחנו לא מדברים על בתולה אנחנו אומרים "נערה" (69).

כל הסיטואציה של שאלות המורה ותשובות התלמידים, מוגשת בעוקצנות. העין הבוחנת מתרשמת מתכונות הגרמני ויחסו לטבע (86—87), המשמעת והסדר הנראים מגוחכים בעיני התיירים שלנו.

הלשון קולחת ועשירה פה ושם שגיאה כגון "אני מתכוון שאיפה שבמקרה כן יש רכבות..." (123). המתרגם השאיר בטקסט הרבה מלים וניבים במקורן (גוט אין, הימל, (121), והפנה את הקורא להערות "במרתף" או אל רשימת המלים הגרמניות מתורגמות לעברית בסוף הספר, עמדה זאת שננקטה כדי לשוות לסיפור אותנטיות מירבית מכבידה במקצת על שטף הקריאה.

אך הקורא הטוב ימצא בספר עניין, כי ילמד הרבה על מקומות ושמותיהם — ערים, הרים, עמקים, נהרות וכדו' ובעיקר על האדם שבו נתקלו השלושה, כדברי המחבר בסיום הספר: "אנחנו מנענעים בראשינו ומחייכים אל האנשים הרבים שעל פניהם אנחנו חולפים. ליד אחדים אנחנו עוצרים ומדברים אתם זמן מה, ועם אחרים אנחנו הולכים כברת דרך קצרה. אנחנו גילינו עניין רב... בדרך כלל בילינו יפה את הזמן ואנחנו מצטערים כשהוא נגמר".

5. שלושה בבומל, המסע השני של השלושה בסירה אחת, תרגם מאנגלית: גבריאל רוזן (רחנבאום). הוצאת גמיר, ת"א תשמ"ב, 176 עמ'.